

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**PROCEEDINGS
of the XIX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**2024
Астана**

УДК 001

ББК 72

G99

«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» студенттер мен жас ғалымдардың XIX Халықаралық ғылыми конференциясы = XIX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» = The XIX International Scientific Conference for students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024». – Астана: – 7478 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-7697-07-5

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001

ББК 72

G99

ISBN 978-601-7697-07-5

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2024**

кейіпкерлер басты кейіпкердің тұлғасы мен іс-әрекетін назардан тыс қалдырады, басты кейіпкерді сипаттауға және аударуға көп орын қалдырады. Фан Хунцзянның иллюстрацияларында автор кейбір ғалымдардың (негізінен еуропалық және американдық студенттер, сол кездегі университет оқытушылары) өмірі мен эмоционалды құлдырауына назар аударады. «Қоршалған қамал» зияткерлік бейнелер туралы сия көп болмаса да, Фан Хунцзяннан басқа кейіпкерлердің ішкі болмысын жиі баса алады. Бұл кейіпкерлер өздерінің өткені мен кемшіліктерін жасырғысы келгенде, психологиялық тұрғыдан алғанда, бұл мінездеме әдісі көзді жұмып қоюдың ең жақсы құралы болып табылады [8, 11].

«Қоршалған қамал» оқығаннан кейін «адам болып туып, шаң басқан дүниеде өмір сүрудің» рухани тәжірибесін сезінеміз. Цянь Чжуншу мырзаның «Қоршалған қамал» шығармасында шығыс даналығында терең жасырылған диалектика бар. Бұл тіл өнерінің ғимараты. Бұл ғимаратты салған Цянь Чжуншу мырза тамаша «тіл шеберлігі».

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. 杨芝明. 论《围城》的语言艺术. // 东疆学刊. 2017 (02). 9-16.
2. 袁灵芬. 从《围城》谈人际交往. - 沧州: 沧州师范专科学校学报, 2018 (01). 68-71.
3. 沈正赋, 谢海烽. 体慝性存无痕有味——试析
4. 《围城》的幽默艺术. - 池州: 池州师专学报, 2018 (02): 39-43.
5. 苏静. 从《围城》看钱钟书小说的讽刺艺术. // 名作欣赏: 文学研究(下旬). 2015, 521(33). 91-92.
6. 刘园丽. 浅谈钱钟书《围城》中的幽默讽刺艺术. // 文艺生活旬刊. 2012, (02). 26-27.
7. 陈晓, 姚松奇. 试谈钱钟书《围城》辛辣的讽刺艺术. // 时代文学(下半月). 2011. 211-221.
8. 潘广容. 就钱钟书《围城》谈现代文学的讽刺艺术. // 芒种: 下半月. 2013, (09). 11-12.

ӘОЖ 821.581

МО ЯННЫҢ «ШАРАП ЕЛІ» РОМАНЫНДАҒЫ СЮЖЕТТІК ЖЕЛІ

Нұртай Арайлым

arajlymnurtaj@gmail.com

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ 7М02311 – «Шетел филологиясы: қытай тілі»
білім беру бағдарламасының 1-курс магистранты, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – ф.ғ.к., доцент м.а. Б.Жылқыбекұлы

«Айналадағылардың бәрі белгілі бір нәрсені жақсы десе, онда жақсылық жоқ деп айтуға ешкімнің батылы бармайды. Ең үлкен күш пен билік жұрттың қалауында жасырылған» - дей отыра, Мо Ян өзінің Шарап елі романындағы қоғам қысымының жеке тұлғаға деген ықпалын көрсетеді. Бұл шығарма Мо Янның Нобель сыйлығын алуына әсер еткен «галлюцинаторлық реализмнің» тамаша мысалы болып табылады. Ол шындық пен қиял тоғысатын сюрреальды пейзажды бейнелейді, күнделікті өмірдің астындағы тереңірек экзистенциалды шындықтар туралы ойлануға шақырады. Бірақ, «Шарап елінің» мақтауына және Мо Янның әдеби көрнекті тұлға ретіндегі мәртебесіне қарамастан, жұмбақ автор жұмбақ күйінде қалады, дегенмен оның мектепті тастағаннан соң, армияда саяси комиссар қызметін атқарып, әдеби институтта оқығандығы, қазіргі уақытта газет редакторы және Қытай жазушылар одағында басқарма төрағасының орынбасары қызметтерін атқаратындығы белгілі [1].

«Шарап елі» романы 1992 жылы жарық көрді. Ол, шамасы, қазіргі Қытай қоғамындағы бюрократиялық жүйенің деградациясына арналған аллегория болып табылады. «Шарап елі» он тараудан тұрады, оның баяндау шеңбері өте кең. Дегенмен, оқиға желісі варварлықты өркениетпен, күнәні әділдікпен және азапты ләззәтпен қатар қоя отырып, қайшылықтардың абсурдтық өзара әрекетін ұсынады [2, 29].

Роман үш әңгіме желісі арқылы өрбиді:

Біріншіден, ол детектив Дин Гоуэрдің Шарап еліндегі сәбилердің каннибализміне қатысты тергеуіне назар аударатын негізгі сюжетті баяндайды. Өзінің тапқырлығына қарамастан, Гоуэр тұзаққа түсіп, оқиғалар тізбегі оны өлімге әкеледі.

Екіншіден, роман сыра қайнату университетінің студенті Ли Идоу мен автор Мо Ян арасындағы хат алмасуды қамтиды. Бұл алмасулар әдеби шығармашылықтың табиғатын және романның дамып келе жатқан құрылымын зерттей отырып, мәтіндік әлем мен шындық арасындағы шекараны бұлдыратады [3].

Ақырында, повесть негізгі сюжет үшін тарихи және шынайы контекстті қамтамасыз ететін Ли Идоудың Мо Янға жіберген тоғыз романын біріктіреді. «Алкоголь» және «Шарап қаласы» сияқты бұл шығармалар жалпы әңгімені байытатын кеңейтілген әңгімелер мен көріністерді ұсынады. Сюжеттің өзі, әсіресе нәрестені жеу оқиғасы абсурд сезімін береді, романның күрделі тақырыптарды зерттеуін одан әрі арттырады.

Романда Қытайдағы 20 ғасырдың аяғындағы оқиға баяндалады. Шарап елі деп аталатын Цзюгодағы жоғары лауазымды шенеуніктердің арам пиғылға батқаны сонша, олар сәбилерді жейді деген ақпараттан кейін, провинциялық прокуратураның қырық сегіз жастағы әйгілі іс тергеушісі Дин Гоуэрге жасырын тергеу жүргізу тағайындалды. Гоуэр жолай әдемі жүргізуші әйелдің жүк көлігіне отырып, Цзюгодағы Луошань көмір кенішіне келеді. Алайда, ол шахта директорымен, сондай-ақ үгіт-насихат бөлімі бастығының орынбасарымен байланысқа шыққан бойда, бұл жұп оны әр түрлі сылтаулармен көндіріп, сусындар мен жеңіл тамақтар ұсынып, аулай бастайды. Дин Гоуэр мүмкіндігінше қарсылық көрсетеді, бірақ олардың қысымына төтеп бере алмай, шарапты бірінен соң бірін іше бастайды. Сусындар тамаша тағамдармен бірге жүреді. Тамақ біткен соң қуырылған нәрестені даяршылар дастархан басына алып келеді. Дин Гоуэр өз көзіне өзі сенбейді және шенеуніктерді тұтқындауға дайын. Бірақ олар оны тағы да алдап, бұл бала емес, лотос тамырынан, қауыннан, шошқа етінен және шұжықтан жасалған күрделі тағам екенін түсіндіреді. Тергеуші амалсыз бұл тағамды жеуге мәжбүр болады. Сәбидің етінің дәмін татып, Гоуэр қуанышқа бөленді. Канибалдықтан кейін мас күйінде ұйықтап кеткен түні денесінде қабыршақтары бар бала кіріп, оның заттарын ұрлап кетеді. Барлығын дерлік жоғалтқаннан кейін, Дин Гоуэр жүргізуші әйелді қайтадан кездестіріп, бірте бірте олардың бастарынан өткен оқиғалар оны әйелге ғашық қылдырады. Бұл туралы Мо Ян «Гоуэр жүргізуші әйелге деген сезімнің жеккерушілік, аяушылық, немесе қорқыныш екенін өзі түсінбеді -бірақ бұл махаббат болып шықты» дейді. Дегенмен Гоуэр қызғаныштан әйелді және оның бұрынғы ғашығын атып кетеді. Жасаған қылмысынан кейін қашқын болған Дин Гоуэр ақыры мас болды, барлығының - тіпті өзінің де кемедегі мерекеде сәбилерді жеп жатқандығы көзіне елестеді. Солайша бұл адам жегіш тобырды тоқтатамын деген ол асығыс келе жатқанда нәжіске, құсыққа, шаңға толған шұңқырға құлап, ештеңе шешпей, батып кетеді. Цзюгоның тылсым, қараңғы әлемі оны өз құпиясына тартып әкетті [4, 24].

Бұл романның жартысы. Қалған жартысы Мо Янның ойдан шығарылған студенті Ли Идоумен хат жазысуы, ол өзінің тәлімгеріне басылымға үміттеніп әңгімелер қолжазбаларын жібереді. Барлығы тоғыз әңгіме бар: «Алкоголь», «Етті бала», «Вундеркинд», «Есек көше», «Бір аяқты батыр», «Аспаздық сынып» және «Қарлығаштар ұясы», «Маймылдар шарабы», «Шарап қаласы» [5].

Мо Янның өзі айтқандай: «Шарап елі» 1990 жылдардағы ресми жемқорлықты сынаған ең күшті роман болды. «Бүгінгі әдеби сыншыларға «әдемі» және «эстетикалық үйлесімді» нәрселер ұнайды, бірақ бұл жұмыс ондай талаптарға сәйкес келмейді.

Мо Ян шығармаларында батыс мәдениетіне анда-санда сілтеме жасалғанымен, әдеби оқшаулану сезімі айқын көрінеді. Бұл оқшаулану 1945 жылы Мао Цзэдунның «өзін-өзі қамтамасыз ету» ұғымынан туындауы мүмкін. Мо Ян Қытайдың әртүрлілігін Батыспен салыстырудың қажеті жоқ, себебі Қытай өзі үшін жеткілікті дей отыра, өз шығармаларында Қытай қоғамының шындығын ашады. Мысалы Шарап еліндегі қарапайым халық кедейліктен өз балаларын тамақ ретінде сатады. Бұл Қытай халқының кедейшіліктен зардап шегетіндігін, биліктің шамадан тыс құдіреттілігі тіпті нәресте жеуге дейін құқық беретіндігін көрсетеді. Бұл романның басты кейіпкері тергеуші Дин Гоуэр біріншіден галлюцинаторлық реализмдегі каннибалдардың құрбаны, бірақ екіншіден ол шенеуніктердің жемқорлығына қарсы тұруға тырысқан мемлекеттік жүйенің құрбаны [5].

«Шарап елінде» Мо Ян ойдан шығарылған қаладағы жалған каннибализм оқиғасын қазіргі қоғам туралы терең ойларын білдіру үшін пайдаланады. Дин Гоуэрдің байсалдылығын, қабілеті мен ақыл-парасатын ақырында айлакер әрі талғампаз қалалық партия комитетінің үгіт-насихат министрі жеңді. Ішіп, сәбиді жегеннен бастап Гоуэр «адам жегіштіктің» ұятына қалды, содан ішімдікке салынып, қоқыс шұңқырына құлап кетіп дүниеден өтті. Мо Ян бірде: «Қытайдың шарап сататын дүкендері күнәнің тұңғиығына айналды» деген. Шарап, әрине, қорқынышты, бірақ әр түрлі азғыруларға қарсы тұра алмайтын адам одан да қорқынышты. Автор ашкөз әрі ысырапшыл шарап елінің қытай ұлтының этикасы мен моральдық нормаларын мүлде бұзып жатқанын бейнелеу үшін сәбилерді жеу туралы оқиғаны пайдаланады. Бұл сондай-ақ кейбір жемқорлардың жейтіні шарап пен ет емес, әлеуметтік орта және біздің кейінгі ұрпақтың болашағы екенін білдіреді. Бұл «қоғамды құтқарайық» деген үндеу. Романда кейбір шенеуніктердің сыбайластық мінез-құлқы мен патологиялық ішу мәдениеті туралы терең сатира берілген. Мәтін абсурд болып көрінуі мүмкін, бірақ бұл шындық, өйткені бұл шын өмірде болған оқиғалардан туындайды.

Романда «тамақтану» әсірелеп сипатталған, мысалы, кесу тақтасында баланың жылағанын естігендей сезіну немесе сәби жегіштердің асқазанындағы жылаған дауыстар. Бұл кейбір адамдардың ләззат алуы басқалардың құрбандығына негізделгенін атап көрсетеді.

Мо Ян кейбір адамдардың жемқорлығын сынаумен қатар, адам табиғатының қатыгездігін де сипаттады. «сәбилерді жеу» туралы барлығы білетін, бірақ ешкімнің айтуға батылы жетпеді және балаларды құтқару үшін ешкім тырыспады. Ауыл балалары ата-анасының ақшасы. Ата-ананың басқалармен айырбастайтын тауарлары - өз балалары болып табылады және олар алмасу сәтті болғаннан кейін өте бақытты, ешқандай кінә сезінбейді. Бұл шығарма осылайша адам табиғатының қатыгездігін терең сынға алады.

Сонымен қатар, «Шарап елінде» қоғамнан оқшаулануға алып келетін жыныстық репрессия тақырыптарын да зерттейді. Бұл өз эмоциаларын түсінбеу, нәпсінің бұзылуы және жыныстық қатынастың объективтілігі арқылы көрінеді. Шарап еліндегі үгіт-насихат бөлімінің қызметкері жүргізуші әйелдің жұбайы Алмаз сол оқшаулануды бейнелейді. Оның қарым-қатынаста эмоционалды байланысы жоқ, ол әдеттегі жыныстық қалаулардың орнына нәрестелерді жеу сияқты абсурдтық қалауларға ие. Алмаз хайуандық қалаулардың жетегінде кеткен, ол әйелдерге құмар емес, бірақ оның нәрестелерді жеуге деген құлшынысы зор. Ол жүргізуші әйелін тергеуші Дин Гоуэрмен қарым-қатынаста болған жерінде ұстағанның өзінде, ешқандай ашу, қызғаныш секілді эмоцияларға берілген жоқ. Оның отбасына деген мейірімі жоқ, ол жүргізуші әйел жүктілігінің бесінші айына жеткен сайын одан босануды және қалыптаспаған нәрестені жеуді талап етті. Алмаздың нәрестелерді жеу әрекеті абсурд және парадоксалды, себебі нәрестелер

көбеюді білдіреді. Сәби сататындардан айырмашылығы, Алмаз өз қанынан шыққан баласын өзі жейді. Бұл оның бөтендікке, өзгешеленуге, оқшаулануға деген ынтасын көрсетеді. Оның әрекеттері адамның негізгі инстинкттері мен эмоцияларына қарсы шығады, адам көбеюінің табиғи жолын жоққа шығарады.

«Шарап елінде» қиялды бейнелер көп, бұл жыныстық қатынастың объективтілігін көрсетеді. Ли Идоу сияқты кейіпкерлер отбасылық байланыстардан асып түсетін жыныстық құмарлықты қалайды. Бұл әлемде этикалық, моральды хаос, тіпті қателіктер қалыпқа келтірілген. Ли Идоудың отбасында дәстүрлі қарым-қатынастар жоқ, себебі ол өзі қайын енесін ұнатады. Оның қайын атасының ішімдікке деген сүйіспеншілігі ер жынысты серіктесіне деген сүйіспеншілікке ұқсайды. Романдағы құмарлық қоғамда қалыптасқан негізгі нормалардан ауытқиды.

«Шарап елі» басқа классикалық романдарға ұқсамайды, себебі ол өз құрылымын өзі бұзады, оны оқығаннан кейін ішімдікке салынғандай күй кешіп, бас айналады. Роман дәстүрлі роман құрылым ын ұстанбайды. Ол тек белгілі бір кейіпкерлерді белгілейді және осы кейіпкерлерді бір негізгі жолмен баяндап отырады. Мо Ян жаңашылдық енгізіп, Шарап елінде романның дәстүрлі құрылымын деконструкциялайды [6]. Осылайша Мо Янның ерекше «иллюзорлық реализм» жазу стилі қалыптасады.

Тіл - барлық әдеби шығармалардың тасымалдаушысы. Ал Мо Янның «Шарап елі» романында «Трактор басына орнатылған қаңылтыр мұржадан шыққан түтін, арбаны сүйреп бара жатқан малдың аузынан шыққан иіске араласып, еркін ағып жатқан» делінеді, біз бұл арқылы автордың жұртшылық арасында дәрекі деп саналатын сөздерді жиі қолданғандығын көре аламыз. Тура және дәрекі «осырық», «боқ» сияқты сөздер оқырмандарға автордың қарапайым халықтың көзқарасымен жазғанын түсінуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, автор мақалада жыныстық қатынасқа қатысты тақырыптарды, мысалы, жүргізуші әйелдің еріндерін сипаттау туралы ашық айтады: «Оның ерні салқын және жұмсақ болды» Тағы бір мысал, әйел кеудесін сипаттау және кішкентай ұлдардың физиологиялық бөліктерін сипаттау. Бұл Мо Ян романдарындағы «жергілікті әдебиет» дәмін күшейтеді және халықтың тілін шынайы сипаттады [7].

Әңгіменің сюжеті туралы айтатын болсақ, «сәбилерді жеу» романды оқыған сайын ақылға қонымсыз абсурд бола бастайды. Елдің көзінде сәбилер өз баласы емес, ақшаға айналды, ал шенеуніктердің көзқарасы бойынша, сәбилер - азық-түлік және жоғарылату үшін жақсы сыйлық көзі. Шарап елінде сіз қалағаныңызша оғаш бола аласыз. Гедонизм үстемдік ететін әлемде ақша мен билік - барлығының негізі.

Қорыта келе, «Шарап» мотивін қолдана отырып, роман Қытайдағы бюрократияны сынайды, оның ішкі жұмысын бейнелейді. Ол автордың өткір әлеуметтік сынын авангардтық көркемдік пен сиқырлы реализммен біріктіріп, әдеттегі романдардан ерекшелейді. Тек техникалық шеберлікті көрсететін романдардан айырмашылығы, бұл роман қиялды пайдаланып әлеуметтік мәселелерге жаңа және инновациялық көзқарасты ұсынады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Янь Мо. Страна Вина. – Москва: Эксмо, 2021.
2. 吴瑕. 《酒国》的叙事艺术特点. – 北京: 北方文学, 2017. 32-33.
3. 杨小滨. 愚人盛大的衰颓 重论莫言的《酒国》. // 上海文化. – 上海, 2009. 11-22.
4. 陈卓彦, 田兴斌. 解构主义视角下的《酒国》. – 北京: 北方文学, 2020. 24-25.
5. Тұрсынбек Байжұмаұлы. Сандап ағаш жазасы. – Астана, 2017.
6. <https://qazaqadebieti.kz/21298/mo-yan-kim-zh-mabaj-kim>
7. <https://egemen.kz/article/259899-modernist-mo-yandy-qazaqsha-oqimyz>